

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ГРУПОВИХ ПОЗОВІВ ДЛЯ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ, ПОРУШЕНИХ ЩОДО НЕВИЗНАЧЕНОГО КОЛА ОСІБ, В УКРАЇНІ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ

Савчук Олена,

*Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого, науковий співробітник,
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України,
кандидат юридичних наук, Україна,
helensavchuk13@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3299-7936>*

Іванова Аліна,

*Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України, студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету
ім. Я. Мудрого, Україна,
alinaivanova2208@gmail.com*

It was proposed to introduce the “class-action” institute that is a way of a judicial protection of environmental rights of indefinite persons that were broken. This institute is one of the variants to ensure the realization of right to a fair trial, which is an international standard of a state of law, in Ukraine.

Keywords: class action, protection of environmental rights, indeterminate number of persons.

Предложено внедрение института групповых исков как способа судебной защиты экологических прав, нарушенных в отношении неопределенного круга лиц. Этот институт является одним из вариантов обеспечения в Украине реализации права на справедливую судебную защиту, которое является международным стандартом правового государства.

Ключевые слова: групповой иск, защита экологических прав, неопределенный круг лиц.

Одним з стандартів правової держави, про що неодноразово наголошував Європейський суд з прав людини (надалі - ЄСПЛ) і що прямо передбачено у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, є право на судовий захист. Україна, як держава, яка ратифікувала Конвенцію і визнала юрисдикцію ЄСПЛ, намагається відповідати загальноєвропейським стандартам судового захисту. Так, ст. 124 Конституції України передбачає, що юрисдикція судів поширюється на будь-який правовий спір [1]. Тож, якщо екологічне право особи було порушено, вона має право звернутися до суду з метою його захисту. Цю тезу підтверджує також ч. 3 ст. 11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», у якій зазначено, що захист порушених прав громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України [2]. У такому випадку питань щодо судового захисту прав однієї або кількох, але чітко визначених, осіб не постане, адже буде окреслено коло потерпілих від незаконних дій (позивачів) у судовому процесі. Проблема виникає, коли шкода була нанесена в таких масштабах, що чітко визначити всіх постраждалих дуже важко. Так, у осіб, конституційне право на безпечне для життя і здоров'я довкілля яких було порушено (ст. 50 Конституції України [1]), виникає право на захист, але його реалізація стикається з певними перешкодами через недосконалість нині діючих норм, що встановлюють вимоги до позовів у цивільному судочинстві.

Так, вимоги цивільного процесуального законодавства передбачають визнання особи позивачем за умови, якщо права такої особи або її законні інтереси є порушеними, невизнаними або оспорюваними. При цьому згідно з п. 2 ч. 3 ст. 175 ЦПК України у позовній заяві має бути обов'язково зазначено дані позивача, тобто ім'я (прізвище, ім'я та по батькові), місце проживання чи перебування, поштовий індекс, реєстраційний номер облікової картки платника податків за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб – гро-

мадян України, відомі номери засобів зв'язку, офіційної електронної адреси та адреси електронної пошти [3]. Так, законодавство передбачає чітку персоніфікацію осіб, права яких були порушені. Тож, для реалізації права на захист великої кількості осіб, екологічні права яких були порушені, всі ці особи мають виступити співпозивачами в об'єднаному цивільному провадженні з метою доведення шкоди, яка була завдана їх життю і здоров'ю з єдиного джерела екологічної небезпеки. Прикладом такого варіанту захисту великої групи осіб стало цивільне провадження по справі за позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Побутрембудматеріали» та Товариства з обмеженою відповідальністю «БРСМ - Нафта» про відшкодування моральної шкоди, спричиненою пожежею на нафтобазі, яка сталася влітку 2015 року. У вказаній справі група з 5 постраждалих подала позов, підставою якого стало порушення їх права на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Зазначимо, що дане провадження виявило ще одну проблему. Інші постраждали від цієї самої пожежі (35 осіб) були змушені подавати окремо позови, знов об'єднувати провадження по своїм позовам, і, спираючись на встановлені в попередньому рішенні факти, доводити власну шкоду [4-5]. Звісно, така послідовність дій призвела до зайвих витрат часу та коштів.

Варіантом вирішення зазначених проблем, пов'язаних з реалізацією права на судовий захист екологічних прав, порушених щодо невідзначеного кола осіб, є надання можливості екологічним громадським організаціям та громадянам подавати групові позови від імені усіх можливих потерпілих. При цьому під груповим позовом, як зазначає Батаєва Н. С., розуміється вимога, що може бути пред'явлена як органом державної влади або місцевого самоврядування, так і громадськими організаціями або громадянами, на захист суб'єктивних прав та законних інтересів осіб, що мають загальні права, які виникли на основі одних і тих самих фактів, та спрямовані проти одного й того ж відповідача [6, 60]. Одним з прикладів групових спорів щодо захисту екологічних прав є справа проти корпорації Pacific Gas and Electric Company (PG & E), яка була розглянута у Каліфорнії в 1993 році [7].

Наразі п. ж ч. 1 ст. 21 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачає, що громадські природо-

охоронні організації мають право подавати до суду позови про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, в тому числі здоров'ю громадян [2]. Однак, на практиці, як зазначає Єрмолаєва Т.В., судами за громадськими організаціями визнано право звертатись до суду з позовами, якщо такі громадські організації мають в цих справах свій екологічний інтерес, що може бути захищений судом [8, 95]. Це ж впливає і зі змісту ч. 1 ст. 56 ЦПК України, де зазначено, що у випадках, встановлених законом, фізичні та юридичні особи можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб [3]. При цьому дані особи виступати позивачами не можуть, а мають в своїй позовній заяві визначити перелік позивачів, що знов таки повертає до питання про те, що на момент подання позовної заяви зазначити всіх постраждалих від шкідливого впливу на навколишнє природне середовище майже неможливо. Тож, логічним було б передбачити можливість при подачі групового спору екологічною громадською організацією право не визначати всіх позивачів по справі, а визначити частину постраждалих на її власний розсуд.

Що стосується решти потерпілих від шкідливого впливу на навколишнє природне середовище осіб, то необхідним є закріплення за ними права на подання заяви про видачу судового наказу, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту шкоди, яка була завдана здоров'ю або життю людини через шкідливий вплив на навколишнє природне середовище за умови, якщо особа зможе підтвердити подібність шкоди здоров'ю, а також обставин, за якої шкода була надана з того ж джерела, що і позивачам за позовним провадженням.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти наступних висновків:

- 1) з метою захисту екологічних прав, порушених щодо невизначеного кола осіб, в Україні слід запровадити можливість подачі групового спору від імені постраждалих екологічною громадською організацією або громадянами, при цьому без зазначення вичерпного переліку постраждалих осіб у позові;

2) розширити перелік підстав видачі судового наказу, передбачивши можливість отримання такого виду судового рішення, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту шкоди, яка була завдана здоров'ю або життю людини через шкідливий вплив на навколишнє природне середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНШИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 №1264-ХІІ. *Верховна Рада УРСР*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-ІV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
4. Рішення Обухівського районного суду Київської області від 17.11.2016 по справі №372/4399/15-ц: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62922181>.
5. Рішення Обухівського районного суду Київської області від 12.04.2018 по справі №372/4412/15-ц: *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73570370>.
6. Батаєва Н. С., Судебная защита прав и интересов неопределенного круга лиц: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 1998. 164 с.
7. UKEssays. Erin Brockovich and her case against Pacific Gas and Electric. 2018. Вип. 25 квітня 2019. URL: <https://www.ukessays.com/essays/history/erin-brockovich-and-her-case-against-pacific-gas-and-electric-history-essay.php?vref=1>.
8. Єрмолаєва Т. В. Проблеми доступу до правосуддя при захисті екологічних прав. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 137. С. 92–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2017_137_10.